

Миленко Ратковић

**АНЕГДОТЕ
О ПИСЦИМА**

Бар, 2016. године

ДУГАЧКА МАЧКА

У лето 1907. године Бранислав Нушић је посетио Бар на челу делегације Удружења српских новинара, чији је био предсједник. С њима је допутовала и Нушићева супруга. Сви они обишли су стари барски град и Марконијеву Радио-телеграфску станицу на Волујици. Из те станице Нушић је послао поздравни телеграм књазу Николи, а његова супруга књагињи Милени. Делегација је затим у згради Монопола присуствовала великом банкету у њихову част. У здравици Нушић је надакнута говорио о могућностима и значају развоја Бара. Док је још трајала свечаност, поштар је донио телеграме за Бранислава и његову супругу у којима им књаз и књагиња узвраћају поздраве.

Бежични телеграф, то чудо технике, изазвало је дивљење и чуђење широм свијета. У једном друштву Бранислав Нушић је дао овакво објашњење:

- Телеграф, то вам је као једна веома дугачка мачка чија је глава у Београду, а реп у Чачку. Па кад мачку штупну за реп у Чачку, она мијаукне у Београду.

- А бежични телеграф? - упитао је неко.

- То је исто, само без мачке - одговорио је Нушић.

НИЈЕ МЕЂЕД, НЕГО ЋОПИЋ

Група истакнутих писаца учествовала је на књижевној турнеји по Босни. Из мноштва утисака и даље трају у мом сјећању дивни, ведри тренуци проведени за столом Бранка Ћопића. Он је, по обичају, причао шале, анегдоте и вицеове, а ми смо са уживањем слушали и непрекидно се смијали. Захваљујући њему, са турнеје сам понио незаборавне утиске. У сваком граду приређивали су нам свечане пријеме, ручкове, вечере, а у центру пажње увијек је био Бранко, иако су са нама били још Десанка Максимовић, Мира Алечковић и други писци. На улицама многи пролазници су се заустављали, гласно изговарајући: «Гле, Бранко Ћопић!... Ено Бранко!... Погледајте, оно је Бранко Ћопић!» То га је нервирало. Једном чак није могао да се уздржи, већ је једној средовјечној жени љутито узвратио: „Па шта ако је Ћопић, није међед!“

У једној сеоској школи дочекало нас је пуно дјеце збијене у пространој учионици. С пуно пажње, у потпуној тишини, слушали су ону маштовиту Ћопићеву причу о дјечаку који лети на змајевим крилима. У том један од занесених малишана гласно рече: “Ала лаже!” учитељи оштро погледаше и запријетише прстом дјечаку, а Бранко настави да чита. Касније смо то више пута препричавали и смијали се заједно са Бранком.

Послије сваког књижевног сусрета писци су дуго били опсједнути дјецом која су тражила аутограме. Обично смо сједјели један до другог, а поред нас су у реду пролазили ђаци и приносили нам своје свеске, књиге и папире. Ђопић нас је у шали упозорио: “Пазите да вам мангупи не поднесу какву мјеницу, као што је мени подвалио неки Рале Бубњар“.

Са Бранком Ђопићем, на Озрену, 1967.

По завршетку турнеје отпутовали смо у спаваћим колима из Сарајева у Београд. Нашавши се с њим у истом купеу, препустио сам му да изабере лежај. Један кревет је био врло високо и до њега се није било лако попети, па ми је Бранко рекао: „Миленко, ти си млађи, попни се на горњи лежај“. То сам одмах урадио, једва чекајући да се послје напорног дана предам сну. Али, Бранку се није спавало. Дуго је стајао на ногама поред мог лежаја и причао ми о свему и свачему. Повјерио ми је и неке интимне тајне, као да је хтио да и себе и друге увјери да га вријеме још није прегазило.” Јесам ли ти причао како

сам Мику Шпиљака предложио за награду за хумор?“ питао је и наставио: ”О Шпиљаку, тадашњем предсједнику Савезног извршног вијећа, често су се у штампи појављивали сатирични текстови и карикатуре, али је он све то широкогрудо прихватао. У Удружењу хумориста Србије у први мах су се зачудили мом предлогу, али су се сложили са мном кад сам образложио да га не предлажем за писање хумористичких текстова, већ за толерантан однос према хумору и сатири на његов рачун. Било је неизвјесно како ће он на то реаговати, али је и овога пута Мика показао своју ширину - прихватио је награду. Приликом свечаног уручивања награде потражио ме је погледом по сали и љубазно ми се јавио - по чему сам закључио да зна ко га је предложио”.

Потом ми је причао о својим ријетким сусретима са Титом. На једном свечаном ручку Тито је сједио на челу, а Ђопић на зачељу подугачког стола. У почетку је атмосфера била озбиљна, сви су пажљиво слушали оно што је говорио Тито и они око њега. Но, Ђопић није могао да мирује, почео је да прича вицеове и шале. Све чешће се око њега чуо смијех, па је Тито рекао:

”Бранко, причај гласније, да се и ми смијемо”.

Тако је Бранко засмијавао све око себе.

ДЕСАНКИН СПОМЕНИК

Десанка Максимовић је неколико пута била гост у мојој кући у Бару. Кад је дошла први пут, сва дјеца из комшилука извела су пред њом разноврстан програм - реци- тације, пјесме и игре. Мој отац јој је из пчелињака донио здјелицу ме- да. Пошто га је појела, Десанка је у стиховима затражила: „Деда, ја бих још меда!”, мада су њих двоје рођени

исте године. Дивила се љепоти наше старе куће. Пос- лије земљотреса 1979. године, срео сам се са Десанком у Новом Саду. Док је председавала Змајевим играма, за тренутак је прекинула сједницу и питала: „Миленко, шта је с оном вашом лепом кућом у Бару?» „Срушена је”, одговорио сам. „Она лепа кућа срушена?” запрепашће- но је упитала. „Срушена, већ сам почео да градим нову”. На њеном лицу уочавала се истинска туга.

Други пут је дошла заједно са руским пјесником Виктором Дубравином. Док сам их возио према Мило- черу, Десанка ми је причала о свом пријатељу из Мос- кве, који је у рату био пилот и док је митраљирао ње- мачке бункере, срушио се с авионом. Дуго је био у коми, а на његовом челу остали су видљиви ожиљци. Десан- ка се шалила да је он том приликом жестоко потресао мозак и то се примјећује у његовој поезији. Заваљен на задњем сједишту аутомобила, Виктор је са дивљењем

посматрао расцвјетале жуке. Извадио је нотес и почео да о њима пише пјесму. Питао ме како се зове то жуто цвијеће, а ја сам му казао ботанички назив брнистра.

Вратили смо се у Рап, гдје нам је моја супруга Деса спремала ручак. Виктор нам је читао пјесму „Брнистра”, а Десанка је, стих по стих, преводила. У знак захвалности за добар ручак, Виктор је ту пјесму посветио Десанки Ратковић.

Неколико пјесама Дубравин је послао „Стварању”. Преводац Душан Ђуришић није знао шта је брнистра и телефоном питао Чеда Вуковића, који му је објаснио да је то у народу позната жуква или жука.

На дан уручивања Његошеве награде Десанки Максимовић, моја супруга и ја допутовали смо на Цетиње. Стали смо у подужи ред обожавалаца Десанке Максимовић, који су чекали да јој честитају. Она је мјесец дана прије тога сломила ногу и ходала на штакама, па је честитке примала сједећи на столици. Изнад ње на ногама је стајао предсједник Предсједништва Црне Горе Мишо Влаховић, брат Вељка Влаховића.

Ја сам честитао Десанки и представио јој своју супругу.

- Знам ја моју имењаку! - двије Десанке су се срдечно пољубиле.

- То је најбоља учитељица у Црној Гори - казао је предсједник.

- Нисам то знала - рекла је Десанка Максимовић.

Моја супруга јој је предала букет цвијећа и коверат у коме су били литерарни радови њених ученика о пјесникињи.

- Ово су ми најомиљенији поклони - обрадовала се Десанка и додала: - Ових дана излази из штампе збирка

пјесама Виктора Дубравина, коју сам ја превела. Једна од тих пјесама посвећена је Вама, драга имењако. Кад изађе из штампе, послаћу вам један примјерак.

Десанки Максимовић је још за живота подигнут споменик. Њени Ваљевци донијели су одлуку да својој пјесникињи подигну споменик онда када је имала 90 година. Бронзана скулптура у природној величини, која је вјерно дочаравала њен лик са карактеристичним шеширом, била је готова, али се Десанки није журило са овога свијета. Објавила је књигу „Немам више времена”, али је имала времена да напише још три-четири књиге. Ваљевци су изгубили стрпљење и ријешили да поставе споменик у присуству пјесникиње. Наравно, нијесу у камено постоље уписали њено име, већ само СРПСКОМ ПЕСНИШТВУ. На свечаном откривању споменика, међу бројним гостима, била је и Десанка Максимовић, са њеним неизбјежним шеширом, баш као на споменику.

*Д. Максимовић, Д. Кулиџан, М. Алечковић, В. Парун,
Б. Ђопић и М. Ратковић у Травнику 1967.*

ПЈЕСНИК ЖИВОПИСНЕ ЦРМНИЦЕ

Послије Другог свјетског рата Јанко Ђоновић је, заједно са Михаилом Лалићем и Мирком Бањевићем, био зачетник и организатор свих књижевних активности у Црној Гори. Они су тада били учесници свих књижевних вечери и турнеја, чланови редакционог одбора првог издавачког предузећа, писци књи-

жевних прилога и критика у ондашњој публицистици, оснивачи и уредници књижевног часописа „Стварање” и учитељи књижевног подмлатка који се стидљиво појављивао. Уз њихову сарадњу, Централни комитет Народне омладине Црне Горе расписао је 1949. године први књижевни конкурс који је афирмисао неколико младих писаца. Ја сам награђен за сатиричну приповијетку „Промјена”, коју сам читао на књижевној вечери у Зетском дому, а исте године објављена је у часопису „Стварање”, чији је уредник био Јанко Ђоновић.

Подстакнут првим књижевним успјесима, написао сам дужу приповијетку за дјецу „Диоба Шуњине дружине”. Рукопис сам послао Јанку Ђоновићу, а он га је однио у Централни комитет Народне омладине. У љето 1949. године, послије завршене Школе за наставнике економске струке, док сам се одмарао у завичају, добио сам писмо од Доброслава Ђулафића који ме је позвао на разговор у Цетиње. Понудио ми је да уређујем дјечји лист, који је требало ускоро да почне излазити на

Цетињу. Но, ја сам имао обавезу према Министарству трговине Црне Горе, у којем сам засновао радни однос и радио годину дана. Сљедеће, 1950. године, остварила ми се жеља и постао сам главни уредник листа „Титов пионир“. Са Јанком Ђоновићем сам и даље сарађивао. Он ми је помогао да поправим своју приповијетку „Инжињер Батек“ и објавио је у „Стварању“. Уређујући тај часопис, није жалио времена и труда да помогне нама, младим писцима. Средином 1950. године организовано је савјетовање младих писаца. Мени је у живом сјећању остало Јанково излагање, који нам је давао упутства како да пишемо. Наглашавао је потребу да се води рачуна о идејности у литератури и инсистирао на естетској страни дјела, замјерајући неким младим писцима због „ултралијеве, соцреалистичке фразеологије“.

Једном је Јанко посјетио моју редакцију. Замолио сам га да за мој лист напише причу или пјесму. Он ми је укратко испричао како је у раном дјетињству кренуо сам у Америку и обећао да ће о томе написати причу. Знатно касније написао је причу „Пут у Америку“ која је ушла у једну антологију прича за дјецу.

Луко Паљетак и Миленко Ратковић

ГОСПОДИН С ЦИГАРОМ

Највећу књижевну репутацију Густав Крклец је постигао тридесетих година, онда када сам се ја родио. Његове младалачке стихове карактеришу распјевани импресионистички заноси и изузетна сензибилност за природу и пејзаш. Тек у поодмаклим годинама објавио је своју прву збирку пјесама за дјецу

„Телеграфске басне“ (1952). Отада је био радо виђени гост на фестивалима и књижевним сусретима писаца за дјецу. Са њим сам био у жирију Фестивала „Курирчек“ у Марибору. Жири је сачињавало шест писаца, из сваке републике по један. Имали смо задатак да оцјењујемо романе, приче и пјесме приспјеле на конкурс. Проблем је искрснуо на самом почетку рада. Драган Лукић је изјавио да може оцјењивати приче и пјесме, али не и романе. Није нам објаснио разлоге те своје одлуке. Дуго смо расправљали и договарали се како да организујемо рад жирија. Предложио сам да формирамо два жирија - један за романе, чији би предсједник био Крклец, и други за краће књижевне форме, којим би представљао Лукић. Предлог је одмах прихваћен, уз Крклечев комплимент:

- Зашто имамо у жирију Црногорца, него да нам даје паметне приједлоге?

Но, нијесмо се тако слагали приликом вредновања

појединих романа. Ја сам предлагао за награду један роман (касније сам сазнао да је аутор Ђурица Лабовић) у коме су приказани масовни злочини усташа над Србима 1941. године. Најстрашнија слика: људи, жене и дјеца, везани за руке стоје у кругу, а у средини тог круга упаљени стог сијена. Док се једна страна круга снажно одмиче од распламсалог сијена, друга страна налијеће на ватру. Тако се наизмјенично одмичу и примичу запаљеном сијену, да би на крају сви изгорјели.

Густав Крклец се супроставио мом предлогу, говорећи:

- Усташе нису тако звјерски убијале.

Наградили смо три романа. Аутор једног од њих била је Душица Лукић, Драганова супруга. Тек кад су дешифровани аутори, Драган је објаснио да због тога он није хтио да одлучује о наградама за романе.

Једном смо Крклец и ја били у жирију београдских Ју-новости, али овога пута смо се добро слагали. Упознао нас је са својом лијепом кћерком која је с њим допутовала из Загреба. У ту шармантну љепотицу били су заљубљени многи млади писци, међу којима и Брана Петровић. Једном су се на врху калемегданске тврђаве нашли Густав, његова кћерка и Брана. У једном тренутку Брана се наднио преко врло високог зида, одакле су многи извршили самоубиство, и гласом ватреног заљубљеника кликнуо љепотици:

- Ако ти кажеш да скочим у амбис, одмах ћу скочити!

Густав је пожурио да посавјетује кћерку:

- Немој му ни у шали казати да скочи. Колико је луд, он би то и учинио!

ЋАМИЛИОН

За Ћамила Сијарића први пут сам чуо 1953. године, читајући његову књигу „Рам Буља“, у којој он занимљиво прича о свом завичају, људима и њиховим горким судбинама. За Бихор, забиту планинску висораван између Бијелог Поља и Колашина, многи нијесу ни чули до појаве његовог романа „Бихорци“, награђеног 1955. године на конкурс Сарајевске „Народне просвјете“. Добио је врло вриједну награду од милион динара и тако постао наш први писац-милионер. Неки су му дали надимак Ћамилион, посвећујући више пажње награди него самом роману.

Нешто касније упознао сам се са Ћамилом у Радио Сарајеву. Због наших редакцијских састанака нијесмо имали времена за дужи разговор и дружење. За то нам се обилато пружила прилика 1979. године, на Фестивалу југословенског радија у Охриду. Са њим и Хусеином Тахмишчићем провео сам неколико сати у занимљивом разговору. Причао је полако, сликовито и метафорично. Да сам биљежио његово приповиједање, била би то готова литература.

У разговору неизбежно смо прокоментарисали награду за роман „Бихорци“, која је означила преломни тренутак у његовој списатељској каријери и уздигла га до пиједестала бесмртника. Јер, „Бихорци“ су

изузетно књижевно дјело, без обзира на контраверзне оцјене књижевних критичара. Јунаци тога дјела, тешки, каткад са мраком у себи, тврди као земља по којој газе, примитивни, сирови, растрзани страстима и похлепама, дати су са убједљивом животношћу. Питао сам Тамила како су земљаци дочекали његову награду. Причао ми је како је то и за њих било веома драго признање. Тада га је посјетила у Сарајеву једна делегација из родног села Шиповице, донијела му кацу скорупа и друге поклоне. Сматрао је да сељаци дубље воле него отуђени становници града. Сеоски људи су више везани једни за друге и њихова је љубав јача.

Чести мотив у Сијарићевим приповјеткама је вода, елеменат који је истовремено незамјенљива људска потреба и симбол људског напретка. Карактеристична је у том погледу приповијетка „Бунар”. Главни јунак Џимшир Туховац стално сања воду и жарко жели да је нађе у сувом пољу. Он је постигао свој циљ и своје велико дјело платио животом. Казао сам Тамилу да сам ту причу унио у једну своју читанку и питао га зашто је главном јунаку одредио такву судбину, што је он овако образложио:

- Ја сам као ђак у Скопљу слушао један диван говор Бранислава Нушића. Говорио је приликом откривања споменика ђацима палим у Првом свјетском рату. Рекао је: да се изгради тврди град Скадар на Бојани, било је потребно да се у његове темеље узиде еквивалент његове вриједности - и узидана је млада Гојковица. Да се створи слободна отаџбина у прошлом рату, било је потребно да се у њене темеље узиде еквивалент њене вриједности - и узидана је цијела једна младост. А то је за мене значило: ако хоћеш да добијеш нешто велико, мораш

на други тас теразија ставити одговарајућу вриједност, што значи ништа нема цабе. И стога - мотив за припо-вијетку „Бунар” ја сам провјеравао баш овим мјерилом. Једноставно - мислио сам на Скадар. Дакле: ако онај мој Туховац хоће да ископа воду у сухом Мелајском пољу, онда молим - нека то плати својим животом.

Наш разговор ћутке је и пажљиво слушао Хусеин Тахмишчић, истакнути сарајевски књижевни критичар. Некада је био и омладински првак Југославије у шаху, али је због јако оштећеног вида запоставио и књижевност и шах. Жељели смо и он и ја да одиграмо партију шаха, али гдје да нађемо гарнитуру? Ђамил је устао, пошао до хотелске рецепције и донио шах. Иг-рајући са Хусеином, уочио сам његов шаховски таленат, али због слабог вида често је превиђао фигуре.

*М. Ратковић, Ђамил Сијарић и Хусеин Тахмишчић,
Охрид, 1965.*

Ђамил је мераклијски загледао сваку жену која би пролазила поред нашег стола.

- Миленко, - обратио ми се - ти си млађи, што не приђеш некој од ових љепотица!

- Не видим ниједну љепшу од моје Десе - одговорио сам му.

Нашем столу пришао је мој колега Радован Јаблан и снимио нас фотографским апаратом. На том фестивалу Радован је освојио прву награду за радио-репортажу, а на ранијим фестивалима награђиван је још шест пута. Његову фотографију чувам као драгу успомену на сву тројицу: Сијарића, Тахмишчића и Јаблана.

Три или четири године касније моја супруга Деса и ја срели смо на улици Тамилу Сијарића. Бјеше дошао на сједницу Црногорске академије наука, чији је био члан. Кад сам га упознао са супругом, узвикнуо је:

- То је та Деса! Баш сам желио да Вас видим. Он ми је у Охриду рекао да међу онолико жена не види ниједну љепшу од његове Десе!

Обоје су се насмијали на мој рачун.

Сљедеће, 1985. године, у новинама је објављена вијест: Писац Тамил Сијарић погинуо у саобраћајној несрећи. Донекле је његова судбина била слична судбини његовог земљака, књижевника Љубомира Цвијетића из Бијелог Поља, који се као и он настанио у Сарајеву, и на исти начин страдао од несавјесног возача на једној од сарајевских улица.

НАДОКНАЂЕНА НАГРАДА

Први писац кога сам упознао била је Мира Алечковић. У лето 1946. написао сам прву и посљедњу пјесму „Море”, која је објављена у београдским „Пионирским новинама”. Тих дана објављен је конкурс ”Пионира” за литерарне саставе, па сам им послао већ објављену пјесму.

Послије поламатуре, школовање сам наставио у Београду. Веома сам се изненадио и узбудио када ме је Мира Алечковић позвала у редакцију ”Пионира”. Примила ме је љубазно и рекла да су добили пуно литерарних радова из цијеле Југославије, а одлучили су да моју пјесму ”Море” награде првом наградом, то јест петнаестодневним љетовањем на мору. Казао сам да живим у приморском мјесту и у току љета ћу се купати до миле воље. Мира је онда рекла да ће ми редакција дати неку специјалну награду. Ослобођен треме, распричао сам се и похвалио да је та моја пјесма већ објављена у „Пионирским новинама”. Мира се одједном уозбиљила и казала да је конкурс расписан на необјављене литерарне радове и додала:

- Ја ћу то казати Ћопићу и Диклићу, па шта они одлуче.

Схватио сам да сам се избрбљао и сам себи одузео награду. И заиста, убрзо сам из објављених резултата

конкурса сазнао да моја пјесма није награђена.

Змајеву награду добио сам 1997. године. Мира Алечковић, предсједник Управног одбора Змајевих дечјих игара, том приликом је рекла:

- Пре педесет година један момак из Бара послао је на конкурс „Пионира” своју песму коју смо оценили као најбољу међу бројним литерарним радовима. Аутор је дошао у редакцију и признао да је та песма објављена. Будући да су се конкурсом тражили необјављени радови, млади аутор је остао без награде. Био је то Миленко Ратковић. Драго ми је што му сада додељујемо ово високо признање и донекле надокнађујемо ону награду коју није добио”.

*Директор Змајевих игара уручује М. Ратковићу
Змајеву награду*

ПЈЕСНИКИЊА СА „ЗЕЧЈОМ УСНОМ”

На огласној табли прочитао сам обавјештење да ће бити одржан састанак литерарне секције. У одређено вријеме сјео сам у посљедњу клупу, поред неке дјевојке са „зечјом усном“, то јест, горња усна била јој је расјечена. То је крњило њену љепоту.

Састанак је отворио Никола Павићевић, мој друг из разреда, који је сједио за катедром. У клупама је било двадесетак ученика и професори Божена Павловић и Мирко Петрановић. Ређали су се млади литерати, читајући своје саставе. Дјевојка са „зечјом усном“ и ја нијесмо се јављали да читамо своје пјесме и приче. Слушајући пјесму неког ученика, она се одушевила и полугласно рекла:

- То је поезија!
- Пишете ли и ви стихове? - питао сам је.
- Пишем. А Ви?
- Саставио сам једну пјесму.
- Хоћете ли ми је показати? - затражила је.

Извадио сам из џепа папир, на коме је читким рукописом била исписана пјесма „Море“. Кад је прочитала, оцијенила је:

- То је лијепа описна пјесма.
- А гдје су Ваше пјесме? - запитао сам.
- Овдје су, али их досад никоме нијесам показала.
- Нека ја будем први који их је прочитао - рекао сам.

Мало се колебала, па је из своје ташне извадила пјесме. Са уживањем сам их читао. У разговору, сазнао сам да се зове Стефанија Матешић из Баошића. Брзо смо се спријатељили. Називала ме побратимом, а ја њу посестримом. Читали смо једно другом своје литерарне саставе. Нијесам ни помишљао да је пољубим. Од ње ме одбијала „зечја усна“, а с обзиром на то што ме је називала побратимом, морао сам се братски односити према њој.

Дуже вријеме нијесам виђао Стефанију. Када се опет појавила у школи, није више имала „зечју усну“. Хирурзи су јој извршили пластичну операцију и уопште се није примјећивало гдје је била прорезана. Сада је то била права љепотица. Једва сам је наговорио да обоје читамо своје радове на састанку литерарне секције. О томе сам обавијестио предсједника секције. Послије читања очекивали смо похвале, али нас је као гром из ведра неба погодила врло оштра критика Тома Симоновића, ученика другог разреда. Рекао је да то што пишемо Стефанија и ја ништа не ваља, да се у њима не види наша социјалистичка изградња и да је то давно превазиђена поезија. Покушао сам да оспорим његове тврдње, спетљао се и одустао од полемике са њим. У нашу одбрану устао је професор Петрановић, анализирао наше пјесме и истакао њихове вриједности.

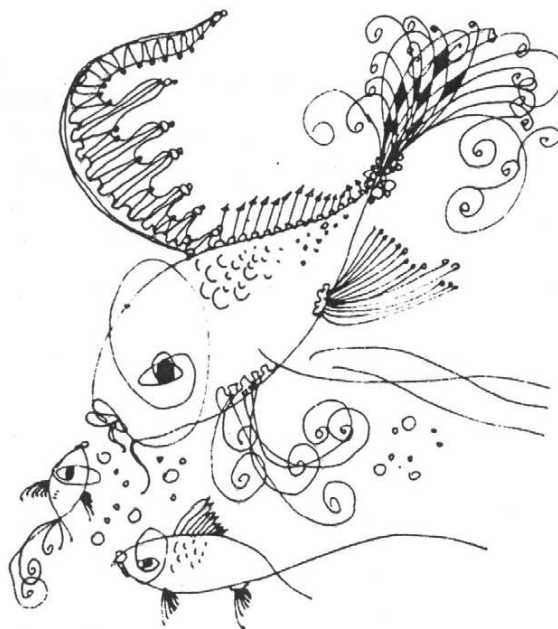
Послије састанка литерарне секције Стефанија ми је одлучно казала:

- Никада више нећу саставити ниједан стих!

Увјеравао сам је да Томо нема појма о поезији, а то је доказао и професор Петрановић. Стефанија је одржала своју ријеч. А увјерен сам да је могла постати добар пјесник.

Томова критика на мене је дјеловала подстицајно. Смишљао сам једну сатиричну приповијетку, са темом национализације приватних предузећа. Имао сам је у глави, само ју је требало забиљежити. Једне ноћи до касно сам у мислима пребирао композицију приповијетке и осјећао неодољиву потребу да је одмах запишем. У поноћ сам устао из кревета и запалио петролејку на столу. Ужурбано сам почео да пишем, реченице су текле глатко и лако. Написао сам три странице, требало је још толико, али је моја газдарица Ђурђа извирила испод јоргана и наредила да угасим лампу, јер нема више петролеја. Морао сам је послушати.

Сјутрадан сам наставио приповијетку, али ми је писање ишло много теже. Недостајала ми је синоћна инспирација. Приповијетку сам читко преписао и послао на конкурс Централног комитета Народне омладине.

ПРВО КЊИЖЕВНО ВЕЧЕ

Директор школе Богић Кажих показао ми је писмо ЦК Народне омладине, у којем обавјештавају да сам на књижевном конкурсџ награђен трећом наградом за приповијетку „Промјена“ /Прва и друга награда није додијељена/. Награде ће бити уручене 28. маја 1949. на Цетињу.

Школа ми је платила аутобуску карту до Цетиња. У пространој сали ЦК омладине упознао сам Мила Краља, Драгутина Вујановића, Косту Константиновића, Радослава Ротковића и још неке младе писце награђене на књижевном конкурсџ. Сви смо били позвани да у Зетском дому учествујемо на књижевној вечери. Понашали смо се стидљиво и уздржано, једино је Драго Вујановић отресито и с осмијехом прилазио сваком од нас, упознавао се и разговарао. Повјерио сам му да са стрепњом очекујем свој први наступ на позорници, јер ми се једном на састанку литерарне секције наше школе, у току дугог гласног читања, осушило грло. Он ми је посаветовао да претходно попијем једно јаје, како то обично чине неки оперски пјевачи. Послушао сам га и на цетињској пијаци купио једно јаје.

Сала Зетског дома била је пуна гостију. Иза кулиса савлађивао сам трему и пазио да не сломим јаје у цепу. Попио сам га уочи свог наступа. Кад ме је водитељ Васко Ивановић (касније књижевник и новинар „Политике“) прозвао, бојажљиво сам пришао пулту. Читао сам дугу приповијетку „Промјена“, читао и на петој страни

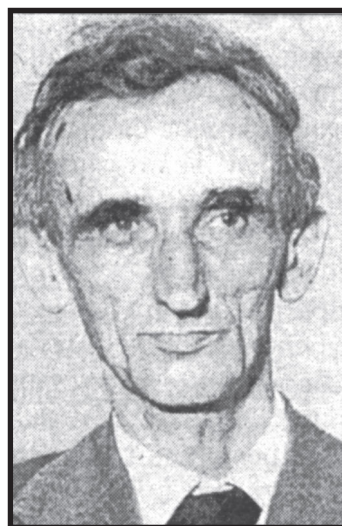
запео, грло ми се сасушило. Попио сам неколико гутљаја воде из чаше на пулту, али узалуд. Извинио сам се публици што не могу наставити читање, оставио откуцану причу на пулт и отишао иза кулиса. Мислећи да сам завршио, водитељ је најавио следећег писца. Публика је гласно негодовала, што је збунило водитеља. У том тренутку најприсебнији је био књижевник Ратко Ђуровић. Утрчао је на позорницу, нашао мјесто у причи гдје сам ја стао и наставио читање. Кад је завршио, публика је најдуже аплаудирала, свакако не због вриједности приче, него због мог пеха.

*Миленко Ратковић, Мило Краљ, Марко Ђоновић,
Радослав Ротковић и Божо Булатовић. Цетиње, 1954.*

БАРД ЦРНОГОРСКЕ КУЛТУРЕ

Ако бих набрајао имена добротинитеља који су ми припомогли у мом књижевном битисању, међу првима био би Ратко Ђуровић. Крајем 1949. године када сам постао грађанин тадашњег главног града Црне Горе, Цетиња, Ратко Ђуровић је био директор јединог издавачког предузећа „Народна књига”. Као књижевни почетник, са тремом сам му пришао и замолио га да ми каже своје

мишљење о мојој дужој приповиједи „Диоба Шуњине дружине“. Нијесам ни помишљао да би мој књижевни првијенац могао бити штампан у посебном издању, будући да до тада у Црној Гори није била штампана ниједна књига за дјецу, а дјечја литература је ниподаштавана. Ратко ме је гостопримно дочекао у свом стану, лежећи на кревету гдје се рвао са својом дуготрајном болешћу. Био је говорљив и духовит, свестрани културни стваралац и жива енциклопедија. Задржао је мој рукопис и позвао ме да дођем сјутрадан. При поновном сусрету, пријатно су ме изненадиле његове ријечи:

- Ову лијепу приповијетку ја ћу објавити у посебној књизи.

То је био пионирски корак не само за мене, него и за црногорску књижевност за дјецу.

Почетком педесетих година често сам се дружио са

Ратком Ђуровићем. Ни тада, ни касније он није штампао своје књиге. Посветио се филму. Још 1947. године, заједно са Данилом Лекићем, покренуо је и уређивао лист „Позориште“. Први документарни филм „Његош“ радио је такође са Данилом Лекићем, па се њих двојица, уз Велимира Стојановића, сматрају утемељивачима црногорске кинематографије. Документарни филм „Мртви град“ (1952) заједничко је дјело режисера Велимира Стојановића и сценаристе Ратка Ђуровића. Својим особеним сценаристичким поступком, Ђуровић је приказао питорескне куће без крова старог Пераста, паучину на прозорима који зуре у небо, гробове, слике капетана и једрењака... Антологијске су секвенце када невидљива рука оживљује давно умрле ствари: у високом звоннику зупци зарђале машинерије старог сата раскидају паучину и почињу да се окрећу, из пресушеног водоскока лагано се дижу танки млазови, на давно угашеним свјетилкама појављују се титраји... Послије успјешног приказивања филма на филмским фестивалима у Европи, Александар Вучо је написао: „Мртви град се може убројити у наша најбоља филмска остварења. И не само то. Његово је место и међу најуспелијим савременим документарним филмовима светске филмске производње“.

Ратко Ђуровић и Велимир Стојановић су формирали такозвану Ловћенску филмску школу, некада широко познату на југословенском и свјетском простору. Њих двојица наставиће да заједно раде све до ране смрти Велимира Стојановића. Снимили су игране филмове „Лажни цар“, „Зле паре“ и „Четири километра на сат“, који одавно припадају историји југословенске кинематографије, а још су модерни и по савременим филмским

мјерилима. Ратко је писао сценарије за редитеље Вељка Булајића, Здравка Велимировића, Предрага Голубовића и Радомира Шарановића. Његово телевизијско стваралаштво помаже да се разбије клиширана представа о Црној Гори, то је визуелна енциклопедија црногорске културне баштине.

Када сам радио читанку за VII разред, замолио сам Ратка да ми пошаље сценарио филма „Лажни цар”. Послао ми је часопис „Стварање” из 1952. године, у којем је објављен тај сценарио. Тако се и данас ученици основне школе упознају са филмском умјетношћу управо преко његових дјела.

Прије неколико година Ратко Ђуровић је био предложен за члана Црногорске академије наука и умјетности. Истовремено је био предложен и Жарко Ђуровић, који је тада постао академик. Међутим, неки новинар је погрешно јавио на радију да је за члана Академије примљен Ратко Ђуровић. Не провјеравајући информацију, телефоном сам позвао Ратка да му честитам, а он ми је рекао:

- То је грешка!

Заиста, била је то велика грешка Црногорске академије наука што није примила у чланство Ратка Ђуровића, најсвестранију личност црногорске културе. Био је врсни педагог, синеаиста, енциклопедист, публицист, приповједач, историчар умјетности, уредник, пријатељ даровитих... Био је и мој пријатељ у првим корацима мога књижевног пута, када ми је његова пружена рука била значајан ослонац.

ПЈЕСНИК ПОЕТСКИХ МЕДАЉОНА

Прва збирка пјесама Александра Леса Ивановића, са непретенциозним насловом „Стихови”, појавила се крајем 1950. године. Управо се тада и моја прва књига „Диоба Шуњине дружине“, налазила у штампи. У Издавачком предузећу „Народна књига” казали су ми да мој рукопис лекторише Лесо Ива-

новић. Потражио сам га у приземној кући, недалеко од Гранд - хотела. Нашао сам га у малом стану, гдје је становао са женом и троје дјеце. Нијесам ни слутио да ће један од тих малишана, четворогодишњи Божидар, касније постати тата-мата за све нас, шахисте.

Лесо је био висок, витак, лијепа лица, замазане косе. Говорио је тихо. Показао ми је на столу мој рукопис, на коме је управо радио. Уочио сам много исправки црвеним мастилом - ја сам тада био осамнаестогодишњи књижевни почетник. Обећао је да ће убрзо завршити лектуру и сљедећег дана предати рукопис штампарији. Отишао сам задовољан што ће мој литерарни првијенац бити штампан без језичких и правописних грешака.

Тих дана у књижевним часописима и листовима појавили су се први прикази Лесове књиге. Београдски књижевни критичари писали су о талентованом младом

пјеснику са Цетиња као откровењу, мада он није био сасвим млад - већ је био зашао у четрдесету. Говорило се да он ни тај рукопис не би понудио издавачу да га на то нијесу натјерали књижевници Ратко Ђуровић и Јанко Ђоновић.

Ми, који смо се са Лесом свакодневно сријетали на Цетињу почетком педесетих година - знамо да је он пјесме дуго „носио у себи”, слагао стих по стих, ослушкивао и одмјеравао, не журећи с биљежењем. Било нам је јасно - Лесо не пише пјесму, она у њему настаје! Дорађујући у себи стихове, брусио их је, тражећи што савременији израз, увијек тежећи ванредној стилској чистоти. Ни друга збирка „Чапур у кршу” није била много обимнија од прве. Његов опус није велики, али свака пјесма прави је медаљон.

*Ратко Ђуровић, Божо Булатовић, Лесо Ивановић
и Вељко Мартиновић, Цетиње, 1960.*

Лесо је био човјек ријетке скромности, меланхоличне лирске душе. Невесело дјетињство и касније тежак живот, саткан од немаштине и неизвјесности, условили су његову сјету и потиштеност, која ће га упоредо пратити и у литератури и у приватном животу.

Колико се сјећам, падала је киша оног 13. октобра 1965. када нас је следила вијест да је Лесо подлегао својој дугој болести.

**Настави читање из књиге коју ћеш узети у
школској или градској библиотеци. На тај начин
ћеш осетити чар књиге и читања.**

Редакција портала [Монтенегринa.нет](http://Montenegrina.net)